

DEL PAISATGE A L'ENTORN PER A CONSERVAR LA NATURA

Rubén Rubio Barrena

Universitat Autònoma de Barcelona

«El natural sol ocultar-se» — Fragment 123, Heràclit
(Pòrtulas et al., 2011, p. 479).

La natura és una cosa enigmàtica, fosca, que no es deixa conceptualitzar. És un primer principi inefable, inconscient, infonamentat, suspès en l'abisme: tot sorgeix d'un no-res originari. Com explica Pierre Hadot a *El vel d'Isis* (Hadot, 2015), al llarg de la història han existit dues actituds filosòfiques per a intentar comprendre les causes ocultes de la natura.

Per una banda tenim l'actitud prometeica, que intenta dominar, utilitzar i explotar les forces de la natura mitjançant la tècnica. Aquesta actitud és un intent d'apropiació de la natura basat en un model tècnic. La natura queda reduïda a un mer mecanisme, i res més.

Per l'altra banda, tenim l'actitud òrfica, que no vol manipular, dominar ni explotar la natura. Es caracteritza per la contemplació, pel desinterès, per l'harmonia, per una reconciliació amb els secrets de la natura; és el plaer per ser. La natura no es conceptualitza com un mecanisme, sinó com un organisme viu.

Aquestes dues concepcions es complementen, perquè la natura té dues cares: és muntanyes, rius, firmaments; però alhora també és lleis o raons últimes. La natura es caracteritza per un doble joc d'ocultament i desocultament: si veig la muntanya com a natura, no la puc veure com a principis; i viceversa.

Martin Heidegger

Com Heidegger explica a les conferències *Construir, habitar, pensar* (Heidegger, 2015) i *Serenitat* (Heidegger, 2002), la tècnica ha anat creixent al llarg de la història, desenvolupant-se fins a l'extrem que l'actitud prometeica és l'única manera possible d'entendre el món. Aquesta tecnificació ha acabat convertint la societat contemporània en un complex engranatge tècnic. Aquest engranatge no només imposa una forma de viure impròpia, sinó que imposa un dispositiu per a controlar i exercir el domini mitjançant una relació exclusivament instrumental amb els altres, amb el món, amb la natura. Els éssers humans no som res més que peces substituïbles d'aquest engranatge. I la natura, vista des d'aquesta perspectiva, queda reduïda a mers recursos energètics, provisions, estoc.

Un bon exemple per a il·lustrar la violència de l'engranatge és el sistema educatiu, on els éssers humans es veuen com a peces de l'engranatge, i només poden ser o bé proveïdors —professors— o bé consumidors —estudiants. I qualsevol professor o estudiant pot ser substituït per un altre, tothom pot ser intercanviat sense problema.

Històricament, els éssers humans han mantingut una relació instrumental amb la natura, l'han pensada com a recurs, com un lloc on obtenir aliment, materials... El problema de la tècnica contemporània és que l'engranatge és l'única forma possible de relacionar-se amb la natura. La natura i els altres se'ns mostren únicament com a recursos a la nostra disposició, i es deixen de banda altres maneres possibles de relacionar-se. El problema és que la natura tota queda reduïda a recurs, i res més que això. Aquesta és la violència de l'engranatge. No hi ha cap altra mesura ni cap altre valor que el de la tècnica mateixa.

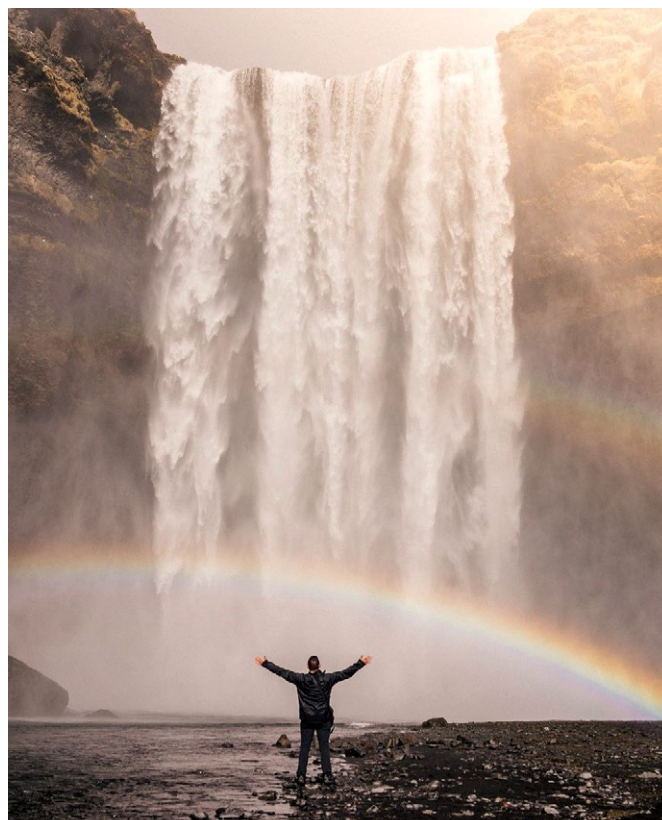
El que explica Heidegger és que el màxim perill de la tècnica no és que domini la natura sinó que, per extensió, també domini l'ésser humà: les tècniques de control de la natura acaben, paradoxalment, controlant el mateix ésser humà. Això ho veiem en l'actualitat, on només importa la causa eficient: ingerir aliments simplement per a nodrir-nos, encara que impliqui menjar alguna cosa insípida, ràpidament i en solitud; fer exercici físic per a complir uns requisits diaris, tot i que ens avorreixi i disgusti l'exercici; practicar ioga i meditació a la feina per a ser més feliços, malgrat que odiem la nostra feina i els nostres companys; o organitzar el nostre temps lliure per a no perdre ni un segon, quan l'única cosa que potser desitgem sigui no fer res.

La forma que il·lustra l'engranatge seria el de la presa hidràulica: l'aigua és retinguda contra el seu curs natural, el riu deixa de ser aigua que brolla per a convertir-se en una reserva d'energia, en un fons disponible. Aquesta és la violència de la tècnica: redueix la natura a un ens manipulable que està a la nostra disposició sempre que vulguem. És una imposició restrictiva, violenta.

Davant d'aquesta forma de relació amb la natura inhospitalària, impròpia, Heidegger en proposa una de pròpia, de genuïna. Es tracta de mantenir una relació dialogant amb la natura, de respecte envers els altres, deixant que les coses es manifestin com són, sense imposar-les res. Aquesta forma de relacionar-se fa possible habitar i con-viure amb les coses.

En contrast amb la presa hidràulica, per a il·lustrar aquesta forma dialogant amb la natura, Heidegger parla d'un antic pont de fusta: té una utilitat tècnica al servei de l'ésser humà, que és travessar les ribes del riu, però alhora permet que aquest es manifesti tal com és, no li imposa cap forma, no canvia el seu curs.

L'actitud de dominació constant de la natura ens encega, no ens permet veure com la natura es manifesta des de si mateixa. Cal desfer-se de l'actitud pròpia de la ciència i de la tècnica i valorar les coses tal com es manifesten, perquè elles mateixes mostren la seva natura oculta. Cal deixar que les coses parlin per si mateixes, no se'ls ha d'imposar res.

Però, com podem deixar que les coses es manifestin si no sabem apreuar la natura? Com podem defensar la natura si no sabem admirar la bellesa d'un bosc salvatge, d'un riu de muntanya, d'un llop o d'una abella? No caldria abans una apreciació estètica de la natura? Això és el que proposa la professora Marta Tafalla al seu llibre *Ecoanimal* (Tafalla, 2019).

En ell explica com la filosofia occidental ha donat preeminència a l'oïda i sobretot a la vista, considerant secundaris la resta de sentits. Això ha fet, entre altres coses, que la nostra estètica sigui majoritàriament visual, de manera que, a l'hora de contemplar la natura, l'observem com a paisatge: aquesta manera de mirar fa que perdem la profunditat de la natura i, especialment, que la veiem com una cosa estàtica, com quan es mira un quadre.

de los conceptos, lo más importante es reflexionar sobre el modo en que nos relacionamos con los entornos, cómo se enseña en la escuela a reconocerlos y apreciarlos, cómo se habla de ellos en los medios de comunicación, cómo los presenta la publicidad turística y cómo se los trabaja en la gestión del territorio. Aquí tenemos mucho por hacer. (Tafalla, 2019, pp. 166-167)»

Seguint la idea de l'autora, hem d'anar a la natura no amb la idea de dominar-la i sotmetre-la, sinó amb la idea de percebre-la amb tots els nostres sentits. Hem de comprendre que una actitud òrfica envers la natura també és possible. Només d'aquesta manera ens adonarem del seu valor i farem el possible per a preservar-la i evitar l'ecocidi que tenim a un horitzó no gaire llunyà.

Davant la idea de paisatge, ella hi avantposa la d'entorn: quan pensem en un entorn, no pensem només en una mirada, sinó amb tot el cos, amb tots els sentits. Quan som dins d'una pineda, no només veiem els arbres, sinó que també en sentim el soroll de les seves branques mogudes pel vent, la seva olor, la seva frescor... I percebem també la resta d'elements que componen l'entorn, els altres arbres i arbustos, els insectes, les petjades dels mamífers... Tal com explica l'autora:

«El concepto de entorno, al centrarse en la idea de estar envuelto, apunta más claramente hacia la corporalidad y la multisensorialidad. El concepto de paisaje subraya la distancia, mientras que el concepto de entorno subraya el estar dentro. El paisaje remite a una imagen, mientras que el entorno remite a un lugar tridimensional. (...) Y, más allá

BIBLIOGRAFIA

- PÒRTULAS, J. i GRAU, S. (2011). *Saviesa grega arcaica*. Martorell: Adesiara, 2011.
- HADOT, P. (2015). *El velo de Isis*. Barcelona: Alpha Decay, 2015.
- HEIDEGGER, M. (2002). *Serenidad*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 2002.
- HEIDEGGER, M. (2015). *Construir Habitar Pensar*. Madrid: La Oficina, 2015.
- TAFALLA, M. (2019). *Ecoanimal. Una estética plurisensorial, ecologista y animalista*. Madrid: Plaza y Valdés, 2019.